

6 Teläsuomal. osakunnan
stijundi yleis. Osasto Krah-
nin Muissa 24/5 - 38.

J. M. 9/15

Arkeologia.

Lapinjärvi (Lappträsk).

Osmo Krohn, Lapinjärvi 1938.
(Arkeologia).

On paikallaan esittää ensin se käsitys työn laadusta ja mahdollisuuksista, joka minulla oli kenttätööhön lähtiessäni talvella suoritetun esityön - kylittäin järjestetyn, koko pitäjän löydöt käsittävän luetteloimis- ja karttatyön, kaivauskertomusten läpikäymisen sekä opintojen pohjalla. Arkeologisen kotiseututyön tehtäväksi on katsottava ennenkaikkea tarkastustyö: irtolöytöjen löytöpaikkojen tiedustelu ja uusien tallettaminen sekä paikkakunnan maaston tutkiminen kiinteitä muinaisjäännöksiä silmälläpitäen. Varsinaisen kiinteiden muinaisjäännösten tutkiminen kuuluu tieteellisesti kouluutetun kaivajan tehtäviin, joka toimii Muinaistieteellisen Toimikunnan valtuuttamana, mutta jolla ei toisaalta ole aikaa yllämainittuun tarkastustyöhön.

Paikkakunnalta oli odotettavissa lähinnä kivikautisia asuinpaikka- ja hajalöytöjä, ehkä myös rautakautisia hajalöytöjä sekä yksityisiä roukkio- tai ruumishautoja. Roukkiohaudoista olikin saatu epämääräisiä tietoja mm. kansanrunoutta Kimonkylässä keränneeltä yliopp. Eino Kauppiselta. Matka suuntautui siis Lapinjärven pitäjän suomalaisiin Porlammiin ja Kimonkyliin, jotka olivat tähän asti jääneet pitäjässä harjoitetun muuten niin ansiokkaan kotiseututyön ulkopuolelle sekä - mikä tässä on tärkeämpää - tri Joh. Hastigin kivikautisiin asuinpaikkoihin kohdistuneen järjestelmällisen etsiskelytyön ulkopuolelle. Lisäksi tein tarkastusmatkan Pukaron kylän Backmannsbackenin l. Jokelan Myllyhaan kivikautiselle asuinpaikalle sekä Furumon l. Vurmun mäelle 19/VI. Työ Porlammilla kesti 7-17/VI ja Kimonkylässä 18/VI 23/VI.

Aines on järjestetty seuraavasti: ensin kiinteät muinaisjäännökset, joista osa on historiallisia, sitten hajalöydöt; erikoinen luku kuuluu paikkakunnalta saamalleni muualta talletulle ainehistolle, josta nimenomaan Mouhijärven vasarakirves ansaitsee huomiota. Pidänkin sitä tarkastustyöni ainoana suurempana positiivisena tuloksena. Ainehistoa on kerätty seuraavien menetelmien mukaan: toisaalta tiedustelut mustasta palaneesta maasta ja hiilistä, ihmiskäsin tehdyistä roukkioista, "ruusataista ruukunpalasista, uhrilähteistä j.n.e. ja toisaalta järjestelmälliset maaleikkausten etenkin hiekkakuoppien ja tieleikkausten tarkastelut, varsinkin silmälläpitäen korkeussuhteita (litorinarajaa), ilmansuuntia (lännen ja etelän puoleisia rinteitä), ja maanlaatua (hienohietaisia mäkiä savitasangon reunoilla) johtavat kiinteisiin muinaisjäännöksiin. Kiviesineiden jäljille olen päässyt paikkakunnalla tiedustelemalla pellosta löydettyjä lappoja l. kovasimia - käsite "ukonnaula" on tunnettu vain Kimonkylässä - sekä käyttämällä aikaisemmin saatuja löytöjä

suorastaan havaintovälineinä.

Omana liitteenä on lisäksi mainittu eräitä historiallisia maalöytöjä, sekä Kimonkylän Yöjärven kartanoon liittyvät muistilinpanot.

Porlammin kylä.

Hiekkakuopa ja maatutkimukset.

Paikkakunnalla tutkin, lukuisia tieleikkauksia ja pienempiä kuoppia lu-
kuunottamatta, seuraavat hiekkakuopat: kolme kuoppaa Hiidenojan tienhaarasta
Myyrälle ulottuvan moreeniharjun lounaispuolella. Siltalan suuren kuopan
tiilitehtaan takana, Artjärven tien suuret kuopat, Puntinmäen kuopan, Kuskin
kuopan, Koivalhon suuret kuopat, joista yksi on ollut Kaupin kuoppa sekä
Tuomalan kuopan (nim. nyk. Valto Eskolan metsässä olevan). Nämä kaksi jälkim-
mäistä, joilla pitäisi olla jotain tekemistä Kaupin ja Tuomalan taloista
Kansallismuseoon lähetettyjen kiviesineiden kanssa, osoittautuivat kuitenkin
aivan löydöksi. Samaa on sanottava kaikista muistakin paitsi Kuskin kuo-
pasta.

Vaikka tämä puoli työstäni jäi siten tuloksettomaksi, luettelen lyhyes-
ti paikat, joissa olen palomaakerroksia tavannut, jotta niiden oikea luonne
on kysymys metsä- t. kylän palosta - olisi selvillä, kun niistä tulee ilmoi-
tuksia Kansallismuseolle.

Hiiliä ja paloturvetta on: Hiidenojan molemmin puolin harjussa olevis-
sa kuopissa, Siltalan pajan luona (miilunpoltto; luonnonkiven, esineen n:o
12 löytöpaikka), Artjärven tien suuret kuopat, Koivalhon suuret kuopat (u-
seita hiekan valumisen aiheuttamia kerroksia!), Perttilän maalla kiviesineen
(?) löytöpaikan kohdalla, maantien vieressä kilometripylvään 2/2 kohdalla,
Tuomalan riihen likeltä, kehdonjalaksenmuotoisen kuokan näköisen lappakiven,
esineen n:o 4 löytöpaikalta (riihipalo), Vilon talosta n. 300 m luoteeseen
(n. 8 m läpittäinen suuri kuoppa, tiiliuuni?), ratavarressa pysäkestä pohjoi-
seen, Leutolan kohdalla olevan ylikäytävän seutuvilla (Tervahaurat!), Elmer
Seieksen Kalliotontilla ja Leppäsen sorakuopassa (näyte!) jossa tavattua
ruostemaata oli myös Ala-Myyrän pihamaalla ja viereisessä hiekkakuopassa.
Valkeapään Malmilla (miilua likellä saviastianpalojen löytöpaikka!),
Mäntyharjulla (aarnivalkea!).

Erilaisia kuoppia, jotka vielä näkyvät pintaturpeessa, mutta joita
ei silti voi tulkita haudoiksi, vaan säilytys- t. miilukuopiksi merkitsin
muistiin mm: Siltalan tiilitehtaalla, Perttilän metsässä Konnukammarista pohjoi-
seen, mäellä Rainionlähteestä länteen, Vuorion talosta kaakkoon, nykyisellä kylän

yhteismaalla.

Kuskin hiekkakuopasta löysin selvän kuopanprofiilin, joka ansaitsee tarkemman kuvauksen. Jo aivan tasaantuneen turpeen alla oli kuopan seinämässä nähtävissä halkileikkaus erilaisten kulttuurikerrosten täyttämästä kuopasta, jossa lisäksi oli sangen selvä hiilipesä. Vieressä oli toinen pienempi ja rakenteeltaan yksinkertaisempi (vrt. karttaa!). Kuopan sisällys erottui varsin selvästi ympäröivästä sorasta. Otin kolme näytettä, yhden kustakin kulttuurikerroksesta. Kuopan ikä ei ole määrättävissä, kosken saanut siitä mitään löytöjä. Hiiliessä oli kiinni vielä lahoa puuta, mikä viittaisi kuopan myöhäiseen ikään. Muinaisjäännös on n. 40-50 m. äkkijyrkästä Haukkakalliosta itään.

Kiinteät muinaisjäännökset

Uhrilähteitä mainittiin paikkakunnalla kolme. Mielenkiintoisin oli Rainionlähde, jonka likeltä oli löytynyt savastianpaloja, n. sm:n pakuisia hyvin kovia palasia, jotka oli heitetty lähteen länsipuolelle oleville kiville. Palasten etsiskely oli tulokseton; samoin pohjanäytteen otto itse lähteestä. Lähteen pinta-ala oli n. 4 x 4,5 m, syvin kohta hyvin keskellä, n. 1,2 m., pohja hienoa hiesua, vesi kirkas. Lähteestä on perattu vain ruohoa pois ja nykyään nostaa siitä oinas vettä Valto Eskolan taloon. Lähteeseen oli uhrattu metalleja ja sen vedellä tehty lemmennostotaikoja.

Rajabäckin lähteitä oli oikeastaan kaksi: pienempi Pekkilän talosta n. 1/2 km eteläkaakkoon heti pellon laidassa; siihen johti oja suoraan etelästä suuremmasta pyöreästä lähteestä n. 150 m:n päässä siitä. Suurempi lähde on kai oikea uhrilähde; sen vesi ei ole alunperin virrannut pohjoiseen, vaan länsilounaiseen rautatienojaan. Lähteestä ei ollut tarkempaa muistitietoa.

Pessalan Musan Uuraanmäen lähteeseen oli uhrattu sotavuosina rahaa piilotettu ja sen päällä nähtiin aarnivalkean palavan.

Roukkioita oli epävarmoja jossain metsässä aseman likellä valtion maalla, jota en päässyt tarkastamaan. Likellä Vuorion taloa ja yllämainittuja kuoppia on toinen, n. 4 m läpimitaten oleva roukkio, jonka kivet olivat ehjiä eivätkä särkikkäitä, kuten Kimonkylän polttoautojen kivet, joten ilmeisesti on kysymys vain luonnon työstä. Vielä mainittakoon ympyräinen "kukkula" Kylmäkosken rannalla, n. 200 m. sen alapuolella ja n. 200 sylvä kartanolta, pinnalla nyrkinkokoisia kiviä. (Tieto Antti Aallolta)

Luonnonilmiöitä, hiidenkirnuja, olivat hiidenjäljet Porlammin eri kallioilla.

Soirenkalliolla oli aarnihauta, matala maakumpu, johon tietöissä oli tehty leikkaus. Tarkastus oli tulokseton. Hautaan oli kätkeytyä kuparia ja kahden kukonpojan veri tarvittiin aarteen löytämiseen. (Tieto Johan Tuomiselta)

"Konnukammari" ja sen vieressä oleva "Pimeä kammari" olivat valtaviin rapakivilohkareiden muodotamia luolia, joiden pohjalla oli vahvalta hiiliä ja tuhkaa. Konnukammari oli ollut sodan aikana pakopaikkana. Seinissä ei näkynyt jälkiä minkäänlaisista "maalauksista".

Irtolöydöt.

Vilon talossa ei tiedetty mitään enää 1860-luvulla talteensaaduista esineistä, ei edes, olivatko ne nykyisiltä vai kylän mailta ennen isojakoa. Oli löydetty kaksi kiviesinettä, joista toinen oli ollut sinistä kiveä, alta suora ja päältä kupera (kehdonjalaskuokka?).

Tuomalastakaan ei saatu tietoa vanhoista esineistä, mutta toin mukana liikeltä riittä löydetyn lapen, jonka ääriiviivat muistuttavat kehdonjalaskuokan hahmoa, ja josta väitettiin, ettei näitä kapeita sivuja oltu lapattu; esine n:o 4.

Paikkakunnan pelloista löytyy silloin tällöin liuskekiven palasia, jotka nelikulmaisen lohkeamistapansa ja kiiltävän sileiksi kuluneiden kylkiensä takia muistuttivat ihmiskäsin tehtyjä kiviesineitä. Usein niiden väitettiin olleen samalla tavoin kärkeviä kuin nyt pitkällisen hiomisen jälkeen. Tällaisia hiomina käytettyjä luonnonkiviä ovat esineet n:o 5 J. Eskolalta, n:o 6 Valto Eskolalta ja n:o 12 Siltalasta.

Ylä-Tikkalan kotipellosta oli navetan alapuolelta yli 20 vuotta sitten löytynyt liuskeinen täysin hiottu reikäkivi, 15 sm x 8 sm ristiinsä, joka oli peltoa kuokkiessa särkynyt toiselta puolelta. Reikä oli tehty hakkaamalla kahden puolen, ehjältä lappeelta syvemmäksi ja laajemmaksi.

Esineen n:o 11 löytäjä, koululainen Paavo Aho, kertoi löytäneensä myös reiällisen kirveen kotitalonsa luota kallion alta heinohietaiselta paikalta.

Perttilän maalta oli löytynyt esinettä n:o 1 terävämpi kiviesinesarkojen yläpäästä pellosta pohjoiseen.

Valkeapään Malmilta löytyi kiviesineitä sekä ruusattuja astianpaloja perunakellaria kivistä uusittaessa yllämainitun nokisen perunamaan vieressä. Valitettavasti osoittautui tarkastus tuloksettomaksi. Tiedonanto on huomion arvoinen.

Töyrylästä oli löytynyt sekä kantaan että terään suippeneva n. 15 sm:n mittainen nelilapainen taltta, pellosta heti saunan viereiseltä saralta.

Johan Vallen oli löytänyt veneenmuotoisen vasarakirveen, mutta antanut sen edelleen jollekin keräilijälle.

Esineet, joilla on muinaistieteellistä arvoa, ja jotka onnistuin saamaan mukaani Helsinkiin, ovat seuraavat:

Esine n:o 1 lievästi poikkiteräinen taltta, mitat: 8 sm x 4 sm x 3 sm.

Terä oli rikottu löydettyäessä, "katsottu, oliko lappaa". Kanta ja samoin kantasärmät oli hiottu, hionta oli huolellista paitsi särkyneellä lappeella. Esine oli löytynyt ojankaivuudessa Porlammin kartanon kansakoulusta luoteeseen sijaitsevilla harjun takaisilta suoniittysaroilta, koillisesta laskien kolmannen tai neljännen saran lounaiselta ojanreunalta, voimajohdon ja harjun välisestä pätkestä. Löytäjä on Antti Aalto. Esine oli ollut löydettyäessä pystyssä, ikäänkuin ylhäältä maahan paiskattuna, n. 1/2 m:n syvyydessä, ympärillä ruskeata, "palanutta" maata. Ojan reunoja tutkiessani löysin neljännen saran varrelta hiiliä ja palanutta mustaa maata, mutta pinnalta. Samoin löysin tulen käytön jälkiä kolmannen saran lounaisreunalta. - Aivan likeltä löytyi teelmä, esine n:o 11, joten on syytä odottaa täältä vielä lisää löytöjä, kun molemmat ensimmäiset lienevät lähinnä asuinpaikkamuotoja,

Oskari Eskola oli löytänyt kourutaltan, esineen n:o 10, talon viereisiltä saroilta siitä kaakkoon. Tarkastus paikalla oli tulokseton. Taltta oli sukkulamainen, mitat 14,5 sm x 4,3 sm x 2,6 sm, kourun pituus 6,2 sm. Selkälappeella oli hionta kesken ja kulmikkeisuuden jälkiä vielä selvästi havaittavissa. Varsin ohuesta kannasta oli lohjennut palasia; alalape oli selkälapetta suurempi, kourun kohdalla selvä taite. Kivilajissa oli suuria rakeita jo koko esine vaikutti keskentekoiselta.

Esine n:o 11 oli parilla iskulla ja hionnalla hieman muodosteltu teelmä, jonka luonnolliset lohkopinnat muodostavat kivistä melkein pohjalaisen tuuran näköisen. Löytäjä, Paavo Aho, väitti esineen kolmi- tai nelilappeisen kärjen myöhemmin katkenneen, mutta kovasta rapautumispatinasta päätellen ei niin ole voinut olla asianlaista, vaan on esine katkennut ennen maahan joutumistaan, mikäli se on kärkevä koskaan ollutkaan. Samaa on sanottava Mouhijärven vasarakirveen särkyemisestä: kiiltävä rapautumispatina osoittaa esineen särkyneen ennen maahanjoutumistaan, eikä vasta löydettyäessä. (Löytötietojen kontrollointiin tässä suhteessa on Kansallismuseo ystävällisesti kiinnittänyt huomiotani.) Esineeseen oli sattunut viikate vielä ojittamattomalla luonnonniityn osalla kartanon kansakoululta länteen, esineen n:o 1 löytöpaikasta länteen ja sähkövoimajohdosta kaakkoon. Aivan löytöpaikan luona oli äskettäin pidetty tulta,

Jalmeri Leutola oli löytänyt n. 20 sm pitkän, esinettä n:o 10 komeamman harmaakivisen, suippokantaisen kourutaltan pellosta talosta ja suuresta ojasta lounaiseen, kaakkoispuolella ensimmäistä poikkiojaa olevalta kumpareelta, joka on aina ollut pellon kuivin paikka. Taltta oli luovutettu kartanon kansakoululle, eikä minun omistunut saada sitä sieltä museolle tarkastettavaksi.

Kimonkylä.

Hiekkakuoppa- ja maatutkimukset:

Paikkakunnalla tutkin seuraavat hiekkakuopat: Pekkolan, Ryynelän l. Maaniityn, Tuomalan l. Riissasmäen, Pietalan, Sihvolan l. Kukkilanmäen, Oivarinmäen (likellä Kalliola), Kauppilan ja Puuruupin kuopat sekä eräitä ojaleikkauksia.

Palomaakerroksia ja hiiliä oli: Riissasmäellä (varsin vahvasti, rapistuneita kiviä ja aina puolen m:n syvyisiä palomaakuoppia; ei kuitenkaan mitään löytöjä), Kukkilanmäellä, Heinsuonahon niityillä, Töyrylän töyryltä, Koppelin niityltä (suuri punamaaalue, n. 1 1/2 km x 400 m, ilmeisesti suopalo) ja Vanhamiitynmäeltä, minne oli "haudattu ryssiä" (näyte).

Hietämäeltä Maaniityn talosta etelään lähtevistä metsäojista löysin kovaksi iskostuneen mustanruskean hiekkakerroksen (näyte!). On ilmeisesti kysymys samasta ilmiöstä kuin Kauppilan kuopassa ja Puuruupin toisessa kuopassa: erikoisen voimakkaasta rapautumisesta, jolloin rikastumiskerros muodostaa epäilyttävän kuoppaisen ja mustanvärisen kerroksen vaalean huuhtoutumiskerroksen alle. Molemmista mielenkiintoisista kerroksista otin näytteet.

Nauris- t. perunakuopan tapaisia on: Riissasmäellä hyvin paljon, Maaniityllä ja Oivarinmäellä sekä n.s. Takalan kuopat.

Lopuksi mainittakoon Ilmari Ryyhelän antama hälyyttävä tieto Riissasmäen suuresta sorakuopasta jonakin talvena tehdystä löydöstä. Kolmatta metriä syvältä, oman arvioni mukaan n. 1 1/2 m vahvan savikerroksen alta löytyi mustaa, ikäänkuin palanutta soraa sekä pieniä luita melko vahvana kerroksena. Mitään hiiliä t. varmoja ihmisen merkkejä - selvästi tunnettavia luita - ei ollut havaittavissa, ei myöskään kivikalustoa. Minkäänlainen paloturpeen valuminen ei voinut tulla kysymykseen, kun savikerros talvella kovettuu pystysuoraksi seinämäksi. Ei myöskään jälkeensä tapahtunut haudaus voi olla mahdollinen, koska päällä oleva savikerros oli ollut aivan koskematon. Valitettavasti hävisi mielenkiintoinen kerros soranajossa kokonaan. Jos kerros oli todellakin kulttuurikerros ja litorinatulvan maksimikorkeuskäyrä paikkakunnalla on oikein laskettu - n. 30 m. y. p.m.p., -on kysymys Ancylusjärven aikaan, s. o. n. 6000 v. e. Kr. palautuvasta ilmiöstä.

Kiinteät muinaisjäännökset.

Paikkakunnalla oli tietoja rautakautisista (?) pelttohaudoista, olivatpa paikkakuntalaiset itse sekä isonjaon suorittanut maanmittari, insinööri Järnefelt, niitä hajoitelleet, tosin mitään esinelöytöjä tekemättä (v:na 1927)

Juuri Ylä-Hemmilän ja Pekkolan rajalinjalla, n. 200 m Kaakkukalliosta (vrt. lähemmin oheenliitettyä karttaa!) pienen kallion alla oli ainoa ha-

joittamaton, joskin jo päältä purettu, tähän asti varmana pidetty polttohauta. Roukkio oli melko suurieta kivistä - keskimmäiset n. 1/2 m. läpimitaten - kasattu. Melkein keskeltä löysin hiiliä tulen lohkaisemien kivien välistä ja alta - Ne kaksi roukkiota, jotka insinööri Järnefelt hajoitti löytämättä tietävästi muuta kuin luita (?) ja hiiliä, sijaitsivat arvattavasti samalla Hemmilän-Pekkolan rajalinjalla. Neljänmen roukkion oli opettaja E. Pietala aikoinaan paimenessa ollessaan hajoittanut Rapasuon tien vieressä, suunnilleen Yöjärven kartanon oletetulla kohdalla.

Irtolöydöt.

Opettaja Emil Pietalalla oli ollut keihäänkärki (nuolenkärki?) vihreätä kiveä, "kirkkaampaa kuin esine n:o 1" (puusta vuoltu malli), ^{ks. kuvaa sivulla.} muodoltaan oudonlainen. Se oli löytynyt kansakoulun mäeltä erään puun juurelta ja valitettavasti hukkunut.

Mäkelässä oli löydetty huonosti "vihreäkivinen kirves". Se oli viety Hämeen museoon.

Tuomalassa (Lehtinen) löytyneistä lukuisista lappakivistä korjasin talteen kaksi, joista toisessa oli alkeellisen kirveen hahmoa, toisessa selvä sahauksen jälki, kuitenkin ilmeisesti myöhäinen (esineet n:o 14 ja N:o 15)

Hemmilästä oli löytynyt kirves heti saunan takaisilta saranpäiltä toiselta puolen maantietä. Samalta paikalta oli löytynyt kymmenkunta n. 5 sm:n läpimittaista liuskekivirengasta. Kirves oli viety Lahden museoon, renkaat niillä leikattaessa vähitellen särkyneet ja hukkuneet.

Taavi Hildénillä oli ollut katkennut ukonnaula (kuvauksen nojalla oikoteräinen). Ukonnauloja oli ennen löytynyt maasta useampiakin.

Pekkolasta oli löytynyt pellosta rakennusten luota kivi kirves, mutta joku ylioppilas oli jo aikaisemmin vienyt sen. Löytöpaikan seutuvilla oli palomaata, mutta se on saanut alkunsa metsäpalosta ("Suurpalon pellot").

Pukaron kylä.

Täkäläisistä löytöpaikoista tarkastin ainoastaan Juontaksen Furumon vasarakirveen löytöpaikan sekä Backmannsbackenin asuinpaikan.

Backmannsbackenin l. oikeastaan Jokelan Myllyhaan asuinpaikkakerrokset ulottuvat ilmeisesti yli koko kalliomäen, mutta ovat kohtalaisen ohuita, n. lapionterän syvyisiä ulottuen kallioon asti. Kettufarmia laajennettaessa oli tavattu nokista ja käytetyn näköistä maata ja esim. linjalta XVI häkeistä 107 ja 108 kourallisittain "savipiipun palasia" l. paksuja reiällisiä "putkia" ja lapiollisittain "kvartsi-iskoksia (?)". Linjoilla X ja XI oli maan kettujen kovasta penkomisesta ja soran vaihtamisesta huolimatta ihan nokista. Jokin kiviesine oli kai farmin häkeistä lähetetty jonnekin museoon. Tarkas-

taessani leikkausta mäenrinteessä heti N farmista entisen perunamaan-
esineen n:o 9445:2 löytöpaikalla - yläpuolella, josta oli viety maata useita
kuormia, löysin häreiksi palaneita kiviä nokimaan ja hiilien ympäröimänä
ja harmaan maan niiden alta. Tästä kulttuurimaakerroksesta löysin heti kivien
vierestä kolmella iskulla ja retusheilla muovaillun kvartsiesineen(kaapimen?)
n. 35 sm:n syvyydestä. Hiekkakuopasta kallion alta sen etelärinteeltä havai-
tin aina puolen m:n syvyydessä harmaata ja nokimaata sekä hauraita kiviä.
Samalla rinteellä, mäen etelä-lounaisrinteellä on lähde. Valitettavasti
en ollut tilaisuudessa keskustelemaan tohtori Hastigin kanssa, joka taas
oli kaivanut mäellä pari vuotta sitten. (Otto Jokela puoleen käännättävä
paikkakunnalla.)

Helanderin torpan likellä heti pohjanpuolisesta ensimmäisestä hiekkakuo-
pasta oli löytynyt vasarakirves. Paikalla ei ollut mitään palon tai kulttuuri-
maan jälkiä, joten lienee kysymys haittalöydöstä. Vasta toisen kuopan reunassa
torpasta pohjoiseen päin lukien näin tiilenpunaisia palomaakerroksia pienellä
alalla. Niillä lienee luonnollinen selityksensä; Furumolla oli ollut äsket-
täin pieni metsäpalo.

Muut paikkakunnat.

Kuivannon Anttilan kylän entisillä Mäkelän mailla likellä Kannistoa on
tien vieressä pienellä töyryllä tiestä n. 20 m. vasemmalle n. sylen pituinen
pään kokoisista ja suuremmista kivistä kyhätty roukkio. Edelleen oli samalla
puolella tietä varmasti ihmiskäsin kasattuja useampia roukkioita, joita vas-
tapäätä oli Ruotsinsuo. (Tiedot antoi Johan Mäkelä Porlammilla)

Orimattilan Pennalan kylän Heinämäen suuresta suosta oli yli 2 m syvältä
suomudasta löydetty yksinäinen luonnonkivi, esine n:o 9, joka muistuttaa
taltanteelmää. Kiveä oli vahingossa keväällä -38 käytetty lappana.

Mouhijärven Häijään kylässä Ala-Sarkin maalla löysi eräs kuokkuri n.
40 v. sitten kauniin veneenmuotoisen vasarakirveen ja toi sen kansakoulun-
opettajalle Verner Sarkille. Tämä oli tuonut kirveen mukaan Porlamin Käki-
kosken kansakoululle, josta sain sen Kansallismuseolle lahjoitettavaksi jäl-
jennöstä ja valokuvaa vastaan. Esine n:o 7.

Kirves on leveäteräinen, pyöreäkulkista venekirves I tyyppiä, vihertävää
tummarakeista gabroa. Sen hamarasta on lohjennut pala. Mitat: pituus 16,5 sm,
paksuus reiän kohdalla 3,8 , terän leveys 4,6 , reiän läpimitta 1,8 ,
reiän keskikohdalta hamaraan n. 6 ja terään n. 10,5 sm. Esine on hienosti hiottu,
vain vähän rapautunut.

Selkälape on sekä pituus- että leveysuuntaan melkein tasainen vähän

kyljille kaartuen. Valinsauma on vain tällä lappeella, reiän alapuolella n. 4-5 mm leveä ja vähän koholla, yläpuolella 2.5 mm leveä ja näyttään epävarmasti valmiiksi hiottuun pintaan piirretyltä.

Pyöreissä kyljissä on havaittavissa selvä nelisivuisuuden aavistus. Kirves on tehty epäsymmetriseksi niin, että reikäpaisutuksen levein kohta on ehjällä kyljellä jyrkempi ja hamaran puolella reiän keskikohtaa - lisäksi näkyy tikkaustekniikan jälkiä kiilloituksen alta, särkyneellä kyljellä taas reikään nähden symmetrinen ja loivempi.

Pyöreä alalape kaartuu paljoka jyrkemmin sivuille kuin ylälape. Täten saa poikkileikkaus kolmelta taholta litistetyn soikion muodon lähennellen n.s. itäeurooppalaista poikkileikkausta.

Hamara on pahoin särkynyt, nupiton, päältä kupera ja ollut kai aikoinaan symmetrinen. Kirveen painopiste on ehdottomasti - suhde 6:10,5! - alalappeelle kaartuvan ja melkoisesti ulkoneva, "riippuvan", terän puolella.

Reikä on alotettu alalappeen puolelta, tikatusta syvennyksestä, ja porattu molemmilta puolilta, tasainen, ei suppilomainen. Siinä on kaksi uurretta - "Schafthochrillen"- syvämpi, omituista kyllä, alalappeen puolella.

Historiallisia hajatietoja.

Porlammilla

on Pallaksen talosta pohjoiseen ison kiven vieressä kovanurmisella kunnaalla entinen Sistolan talon paikka. Täältä oli talon raunioista löytynyt koristemiekka, esine n:o 2, ja rahoja, joista vanhin oli Kustaa IV Aadolfin aikainen. Avatessani paikalla turveta entisten nurkkakivien kohdalta löysin vain ruostuneen piikin, esineen n:o 3, joka ilmeisesti on maata raivattaessa turpeeseen jäänyt karhunkouran hammas.

Esine n:o 8 on kuulien valamiseen käytetyt "sakset" (?) Erlandin maalta entistä Sihvolan taloa, Helan palstaa.

Soirekallion kasakkahaudasta on olemassa sellainenkin toisinto, että kasakka koetti tavoittaa naista itse kalliolla, jonne tämä oli paennut. Molemmat saapuivat tällöin äkkiarvaamatta jyrkän teelle, jolloin nainen sai ajoissa kiinni jostakin kallion raossa kasvavasta katajasta, mutta kasakka ei voinut enää pidättää hevostaan, vaan molemmat suistuivat alas ja haudattiin ulospistävän kallionkielekkeen alle, paikkaan, missä vieläkin kasvaa nokkosia. Vrt. lähemmin karttaaö (Johan Tuomisen mukaan)

Juhani Lampisen tanhuvilta oli löytynyt täysin rautainen puntari, esine n:o 13, jossa pisterivit merkitsevät eri yksiköjä (nauvoja?)

Kimonkylässä

oli samoin kuin Porlammilla säilynyt tieto suuresta Loviisan lenkkutiestä Minulle näytettiin (Juho Pietala) hyvin suoraa, etelälounaaseen kankaiden yli kulkevaa polkua, jolla ei todellakaan näyttänyt olevan mitään yhteyttä paikkakunnan muun tieverkoston kanssa. Polku leikkasi Juho Pietalan ja Maaniityn välisen tien vähän ennen Rapasuon tienhaaraa, jatkuu harvinaisen suorana pitkin kuivia kangasmaita viljelykset sivuuttaen Pukaron kartanon takamaille, menee suunnilleen nykyisen maantiesillan kohdalla joen yli ja jatkuu yhtä viivasuorana Hindersbyn kautta Loviisaan. Jo ennen nälkävuotta oli tätä tietä kuljetettu lankkuja Loviisaan, ja nykyisin pitivät sitä auki lehmät ja - salakuljettajat. Muuten käytetään jo osaksi umpeenkasvanutta tietä vain talvella.

Kylän synnystä tiedetään myös erilaisia kertomuksia. Erään mukaan (Juho Pietala) tuli ensimmäinen asukas nykyiselle koulumäelle, ja tämän Matin mukaan olisi vanhin talo kylässä Mattila. Nyt jo kuollut Myllär-Antti tiesi taas kertoa (Emil Pietala), että Huuhanmaalta pääsi kukko karkuun, kolme veljestä ajoi sitä takaa, kunnes tultiin nykyiselle osuuskaupan töyrylle. Siihen rakensivat veljekset kukin talonsa, ja heidän mukaansa olivat Ollila, Nuuttila, ja Yrjölä kylän vanhimmat talot.

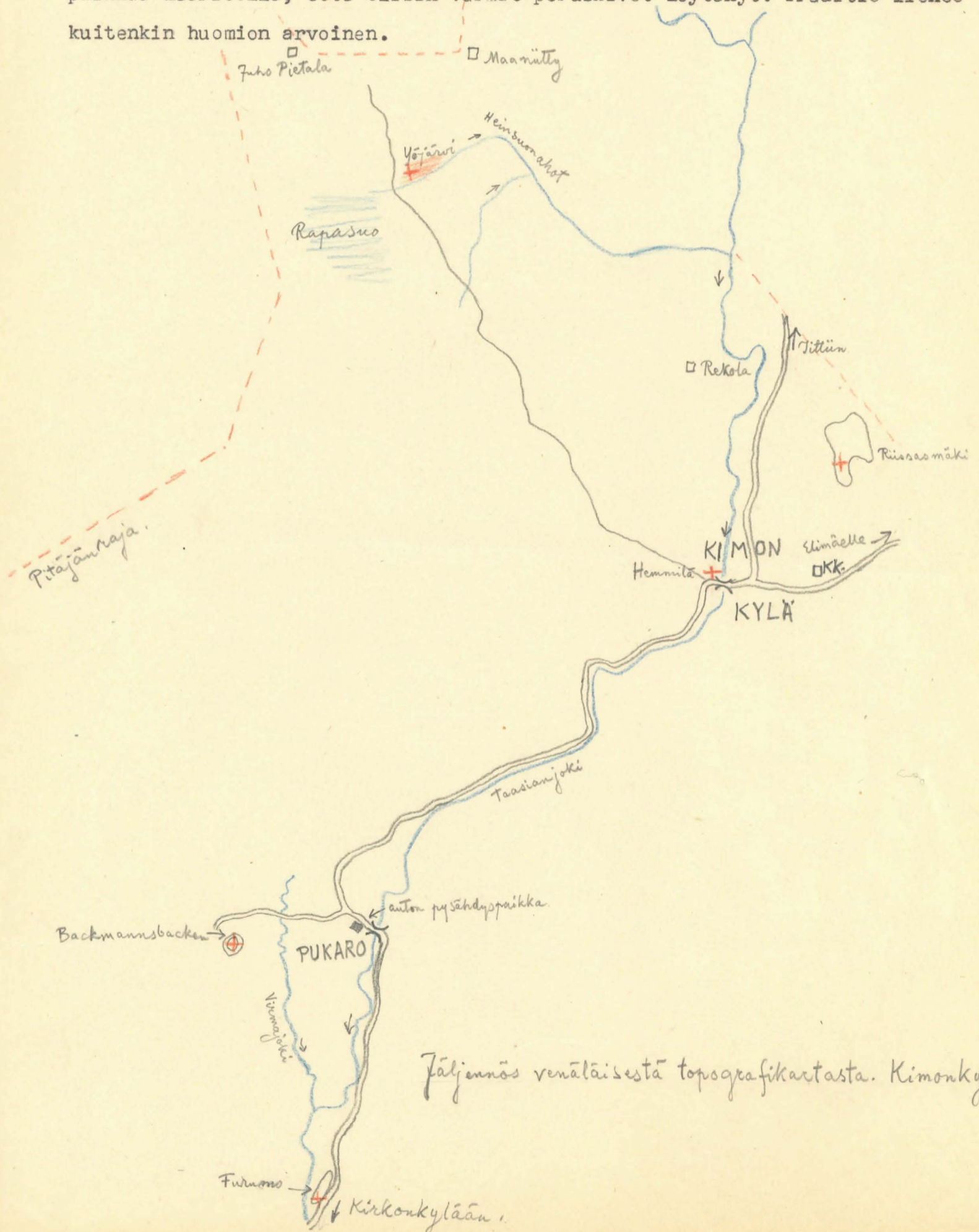
Kimonkylän-Elimäen maantie on kuulemma syntynyt siten, että Kimmo-nimisen miehen possu karkasi kerran yksinäisyyteensä kyllästyneenä Elimäelle, ja sen jälkiä pitkin ruvettiin sitten vakinaisesti kulkemaan Elimäen kirkolle

Ruskeakalliolla on syvä rotko, johon oli sodan aikana menty ryssiä pa-koon. Metsiä samoillessaan olivat ryssät löytäneet piilopaikan likelle viedyn Hemmilän kaapin, joka oli täytetty kauroilla, ja arvaten ihmisiä olevan likelä koettaneet maanitella: "Mariuskaja, Miinaskaja, Liisuskaja, tule perkilä kotih!" kyläläisiä esille piilopaikastaan. Kaurat he veivät kaapista, mutta itse kaappi seisoo vieläkin Hemmilän isossa tuvassa. (Miina Lehtinen)

Yöjärven kartano. Itsepintainen paikallinen perimätieto kertoo Topeliuksen Vernan ruusuissaan mainitseman Yöjärven kartanon sijaineen paikkakunnan takamailla. Vernan Ruusut on eniten luetuimpia kirjoja paikkakunnalla, joten sen mainitsemat yksityiskohdat ovat varmasti vaikuttaneet traditioon. Toisaalta olen omin silmin nähnyt keskellä metsää selviä ihmisen merkkejä, joten pelkään mielikuvitukseen ei perimätieto missään tapauksessa perustu. Kansan-tarinan mukaan oli Yöjärvi, siis talo, jossa upseeri piileskeli, nykyisen Rekolan paikalla, mutta Topeliuksen mukaan Rapasuolla, joka sattuu kertalla hyvin tarkalleen Elimäen ja Artjärven kirkkojen puoliväliin. (Seuraava etu-päässä opettaja Emil Pietalan mukaan, joka opasti minut Rapasuolle ja vanhan kartanon paikalle) Rapasuo on nykyään rahkarämettä, joka vuosisadan vaihteessa oli vielä varsin vetisenä nevana, jossa sammal ei ollut vielä peittänyt vettä kokonaan. Rapasuota arvellaan entiseksi "Yöjärveksi", mutta se on varsin matala: sora tulee toisin paikoin jo n. 60 sm:n syvällä vastaan. Nykyään on suon vettä laskettu etelään kaivetulla ojalla. Sen vanhan laskuojan, Rapasuonojan, varrella pitäisi vanhan kartanon paikan olla, siinä, missä harvaa metsää kasvava rinne alkaa kallistua itään, kohti Heisuonahoja. Op. Pietalan muistin mukaan - hän oli ollut paikalla paimentamassa jo pikku poikana - oli metsä vaikuttanut ennen puistomaiselta ja hoidetulta ja vähän alempana puron varressa olevia pähkinäpuita oli silloin ollut paljon enemmän ja suurempia. N. km:n päässä talosta itään näin todellakin metsässä joukon taikinamarjapensaita, kuusamia ja mustia viinimarjoja, jotka (Miina Lehtinen) olivat ennen olleet selvissä riveissä. Opettajan mummon aikana oli pähkinäpui-den luona ollut vielä omenapuitakin ja soritettu tie johti poikki Pietalan maiden Huhlanmaalle (Juho Pietala). Olipa äiti, jonka muisti saattaa palautua 1820-luvun puolelle (hän kuoli 1932 90-vuotiaana), nähnyt vielä mukulakiviset portinpylväät entisen kartanon kohdalla. Pähkinäpuiden luona tapasi opettaja muuten koison - siis rikkaruohon - ainoita koko paikkakunnalla, ja Aarne Peltola oli metsästäessään nähnyt Yrjöläin välisellä rajalla tiheään nokkosia,

siis varmoja ihmisen merkkejä. Peltolan mukaan pitäisi rajalinjalla myöskin olla ikäänkuin rakennuksen nurkka sekä pähkinäpuista länteen kivipyykki. Klippingin ja Heinsuonahot ovat selvästi serkoihin jaettua maata, jossa kasvaa nyt kai n. puolen vuosisadan vanha metsä. Vielä op. Pietalan lapsuus-aikoina viljeltiin osia Heinsuonahon pelloista, joita luullaan alunperin kartanon maiksi.

Paikallinen muistitieto on siis hyvin varma ja eräät tosiasiat antavat sille vahvistuksen, mutta niin tarkkaan ei minun onnistunut kartanon paikkaa määrittellä, että olisin varmat peruskivet löytänyt. Traditio lienee kuitenkin huomion arvoinen.

Jäljennös venäläisestä topografikartasta. Kimonkylä.

Jäljennös venäläisestä topografikartasta, Porlammi. Numerot viittaavat tekstiin.

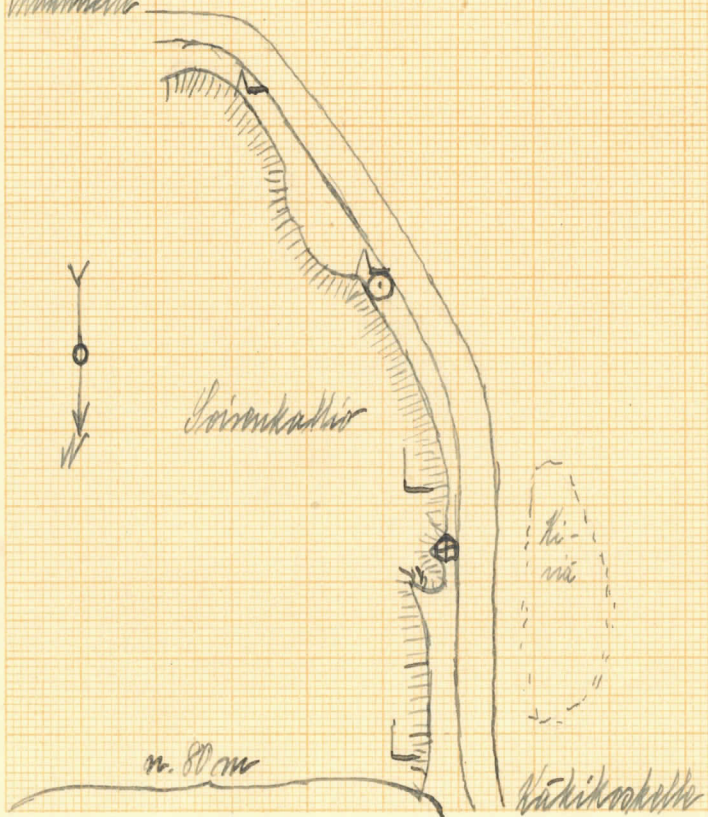

stammihauta ja kasakanhauta

Loivankallilla.

- Λ = kummi.
- ⊙ = Stammihauta.
- ⊕ = Kasakanhauta.
- L-L = louhittua.

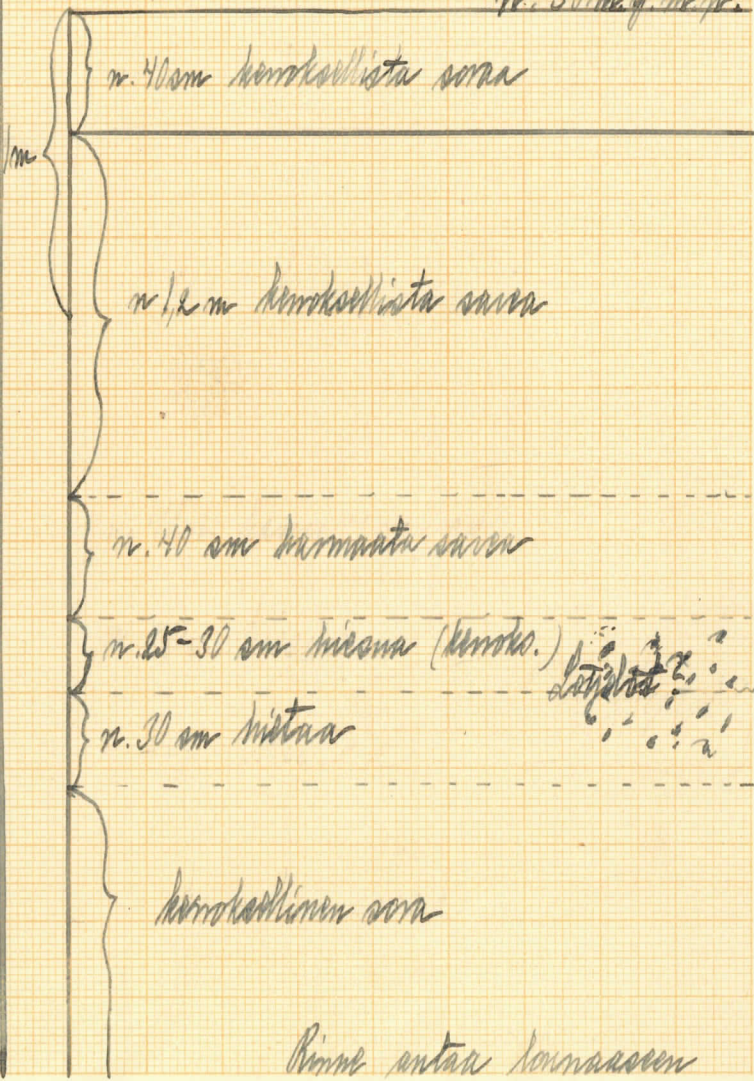
Maantiellä

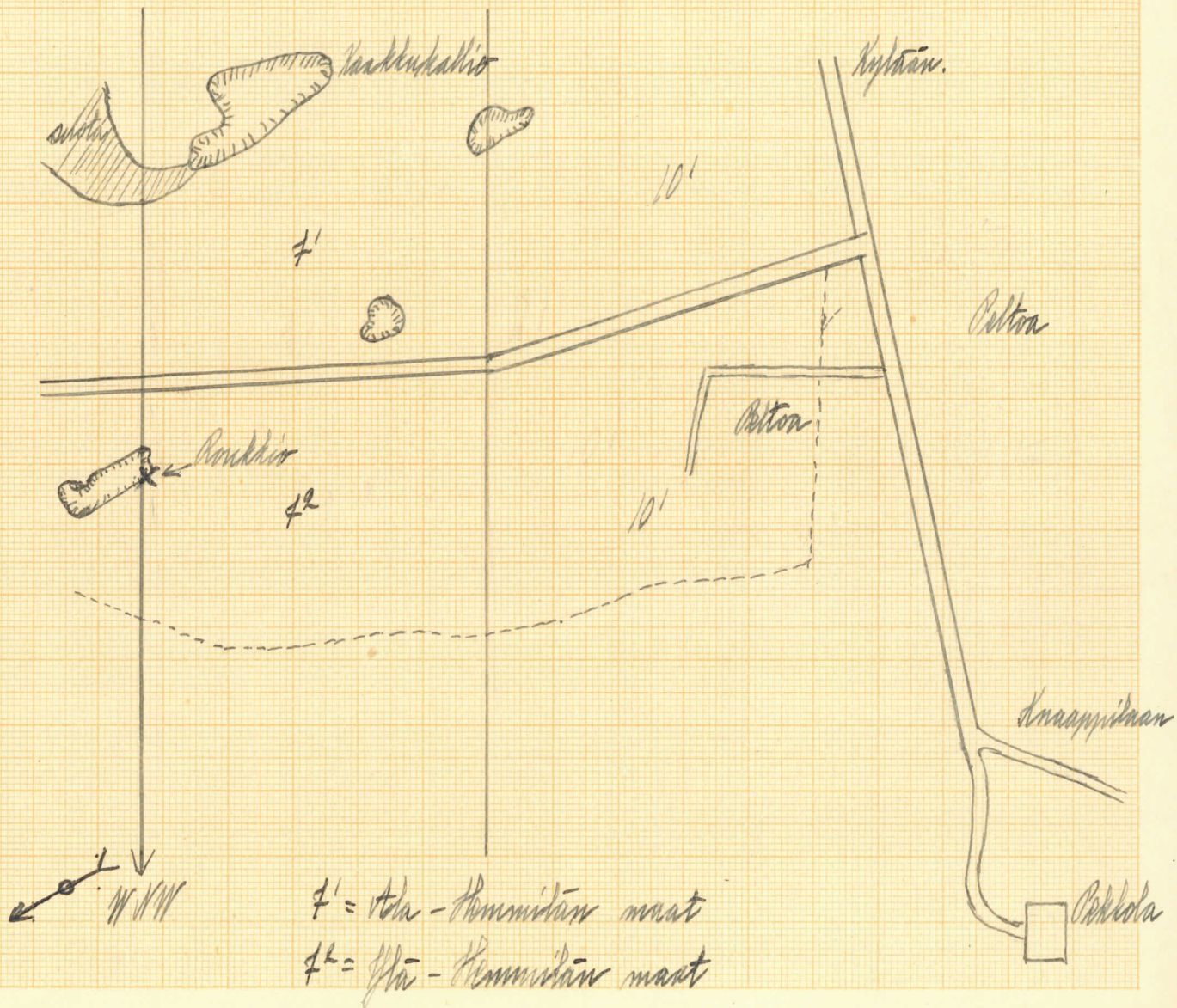
Rivassomien hiikkans.

[Kummikkeen, ulkoministiot]

n. 35 m y. m. p.

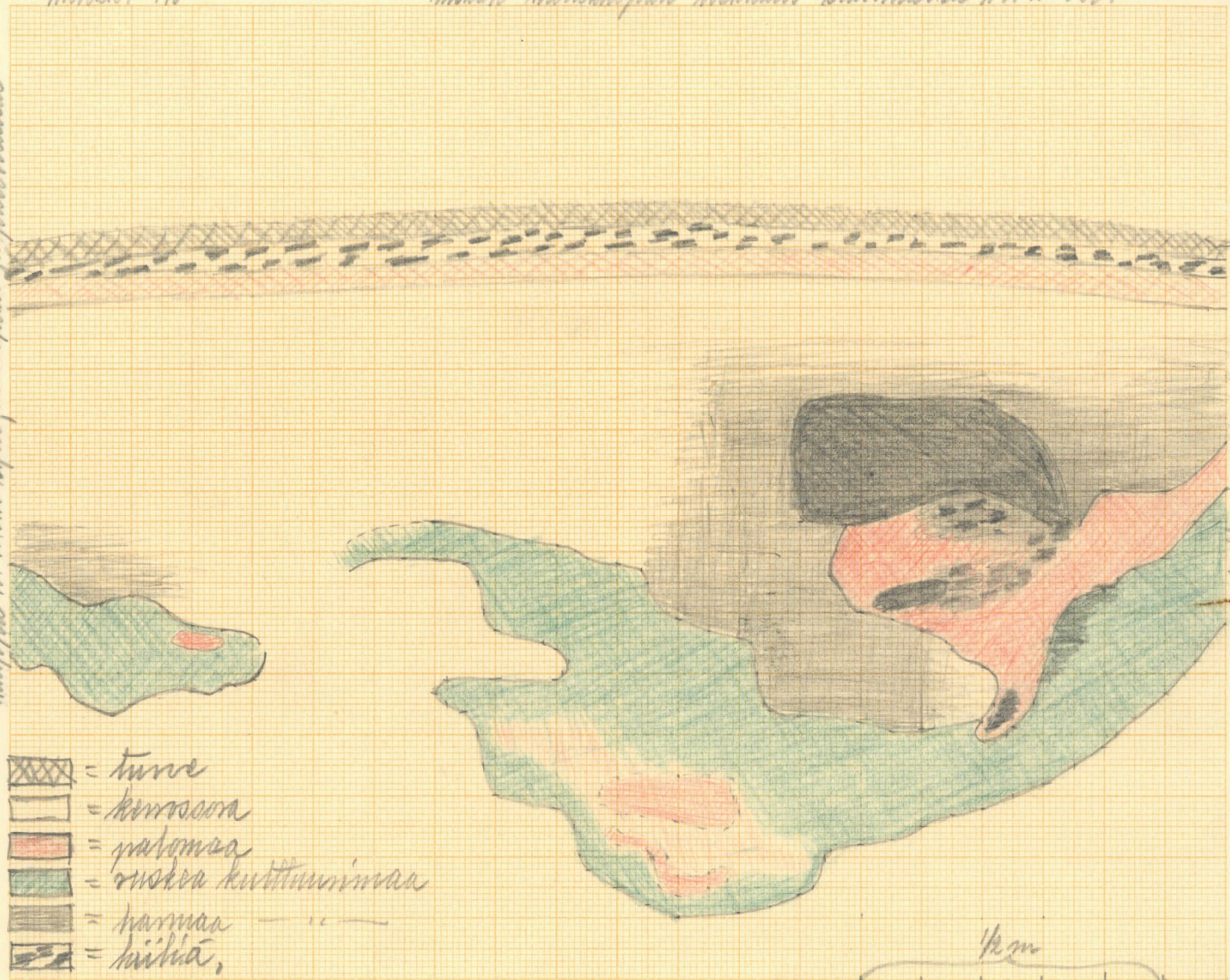
jäljennös Hemmitässä ovesta sisäpuolelta. Mittak. 1/4000.

Mittak. 1/10

Kosken hietakuopan liikkaisuudessa WNW-030.

kuoppa n. 10m syvä, hiilimä ja palomaa

palomaa